

دفتری برای ایران

نامه‌های فارسی به ولادیمیر مینورسکی

به کوشش

۲۵

دکتر گورز رشتانی

www.ketab.ir

www.ketab.ir

سرشناسه	رشتیانی، گودرز، ۱۳۵۶ -
عنوان و نام پدیدآور	دفتری برای ایران: (نامه‌های فارسی به و از) میر میرزایک / به کوشش گودرز رشتیانی.
مشخصات نشر	تهران: انتشارات دکتر محمود افشار با همکاری انتشارات سنا، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۷۹۱ ص.
فروست	مجموعه انتشارات ادبی و تاریخی موقوفات دکتر محمد افشاری؛ شماره ۱۹۵.
شابک	گنجینه کلیات و مقالات؛ ۶۳.
وضعیت فهرست نویسی	۸-۶۶-۵۹۴۲-۶۰۰-۹۷۸
یادداشت	فیبا
یادداشت	کتابنامه.
عنوان دیگر	نمایه.
موضوع	نامه‌های فارسی به ولادیمیر مینورسکی.
موضوع	نامه‌های فارسی -- قرن ۱۴ -- مجموعه‌ها
موضوع	مینورسکی، ولادیمیر فتودوروویچ، ۱۸۷۷-۱۹۶۶ م.
موضوع	Minorskii, Vladimir Fedorovich
موضوع	مینورسکی، ولادیمیر فتودوروویچ، ۱۸۷۷-۱۹۶۶ م. -- کتاب‌شناسی
موضوع	Minorskii, Vladimir Fedorovich -- Bibliography
موضوع	Persian letters -- 20th century -- Collections
موضوع	ایران‌شناسان روسی
موضوع	Iranologists, Russian*
رده‌بندی کنگره	PIR ۴۳۰۷/۵۵۷ ۱۳۹۶
رده‌بندی دیویی	۸۴۶/۶۲۰۸
شماره کتابشناسی ملی	۴۸۱۵۴۳

دفتری برای ایران

نامه‌های فارسی به ولادیمیر مینورسکی

به کوشش دکتر گودرز رشتیانی (عضو هیأت علمی دانشگاه تهران)

کتاب حسب سبک

ترجمه و تصحیح

کوشش

آزاده

حقیقت

۱۱۰۰ نسخه

تابستان ۱۳۹۸

گرافیک، طراح و مجری جلد

صفحه‌آرا

لیتوگرافی

چاپ متن

صحافی

تیراژ

چاپ اول

ناشر

انتشارات دکتر محمود افشار

خیابان ولی عصر، بالاتر از چهارراه پارک وی، خیابان تربت‌نوب

تلفن: ۲۲۷۱۳۹۳۶ دورنما: ۲۲۷۱۳۹۳۶

با همکاری انتشارات سخن

خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، خیابان وحید نظری، پلاک ۴۸

تلفن: ۵-۶۶۹۵۳۸۰۴ دورنما: ۶۶۴۰۵۰۶۲

تلفن تماس برای تحویل کتاب در تهران و شهرستان‌ها

۶۶۹۵۳۸۰۴-۵

فهرست

۱۹		مقدمه
۳۱		علائم اختصار
		نامه‌ها
۳۳		محمد قزوینی
۱۴۹		سید حسن تقی‌زاده
۲۲۱		عباس اقبال‌آشتیانی
۲۵۱		ایرج افشار
۲۶۹		بدیع‌الزمان فروزانفر
۲۷۳		مجتبی مینوی
۲۸۵		ذبیح‌الله صفا
۲۹۵		عبدالحسین زرین‌کوب
۳۰۱		محمدعلی جمال‌زاده
۳۰۷		احسان یارشاطر
۳۲۷		محمد معین
۳۳۱		علی‌اکبر سیاسی
۳۳۵		سید محمد دبیرسیاقی
۳۳۹		فریدون آدمیت
۳۴۳		علی‌اصغر حکمت
۳۵۵		صادق هدایت
۳۵۷		محمد تقی بهار (ملک‌الشعراء بهار)

۳۵۹	رشید یاسمی
۳۷۱	عبدالعلی کارنگ
۳۸۹	پرویز ناتل خانلری
۳۹۱	عبدالرسول خیامپور
۳۹۷	مهدی محقق
۴۰۱	مهدی بیانی
۴۰۷	غلامحسین مصاحب
۴۱۳	محمد امین ریاحی
۴۱۵	سید صادق گوهرین
۴۱۷	مصطفی مقرا
۴۲۱	بزرگ عدس
۴۲۳	جواد شیخ الاسلام
۴۳۵	محمود صناعی
۴۴۳	تهمورس آدمیت
۴۴۵	حسین نخجوانی
۴۵۱	سعید مطبب کردستانی
۴۵۷	کریم سنجابی
۴۵۹	علاء السلطنه
۴۶۱	محسن صبا
۴۶۳	فرنگیس نمازی (شادمان)
۴۷۷	سید فخرالدین شادمان
۴۹۳	علی سهیلی
۴۹۷	راجر سیوری
۵۰۱	سلطان حسین سندجی
۵۰۵	احمد فرهاد معتمد
۵۰۷	سید محمود فرخ
۵۱۱	شیرین و سعید نفیسی

۵۱۳		علی نقی حکمی
۵۱۷		قاسم غنی
۵۱۹		موسی عمید
۵۲۱		محمود اعتمادیان
۵۲۳		آوانس حق نظریان
۵۲۵		حسین علی فراگوزلو
۵۲۹		حسین علی سلطانزاده پسیان
۵۳۳		تقی نبوت
۵۳۷		میرزا جواد خیرخان یکانلو مرندي (ناظم الملک)
۵۴۳		حسین حزی مکرانی
۵۴۵		محمد حسین مکر
۵۴۷		محمد مکر
۵۵۱		منوچهر اقبال
۵۵۳		منوچهر وارسته
۵۵۵		تورخان گنجهای
۵۵۹		عذرا غفاری
۵۶۳		عبدالرحمن پژواک
۵۶۵		علی اصغر مجتهدی
۵۶۷		محمد تقی مصطفوی
۵۷۱		محمد نخجوانی
۵۷۳		امیرعباس حیدری
۵۷۹		شرکت سهامی تحریر ایران
۵۸۱		نامه سرگشاده قوام السلطنه
۵۸۵		گزیده تصویر نامه ها
۶۳۱		فهرست منابع و مآخذ
۶۳۷		نمایه

مقدمه

مجموعه حاضر که «سنی برای ایران» نامه‌های فارسی به ولادیمیر مینورسکی نام گرفته است شامل مکاتبات استادان، پژوهشگران و ایران‌شناسان عمدتاً ایرانی با ولادیمیر مینورسکی (۱۸۷۷-۱۹۶۶ م / ۱۲۵۵-۱۳۴۵ ه.ش) ایران‌شناس برجسته سده بیستم میلادی است. این دفتر بخش کوچک و در عین حال قسمت مهمی از گنجینه سنی مینورسکی است که در سنت پترزبورگ روسیه نگهداری می‌شود. پیشتر با انتشار کتاب فهرست تفصیلی گنجینه پژوهشی ولادیمیر مینورسکی با همکاری همسر دکتر ناهید عبدالتاج‌دینی، ارسال اقامت در این شهر، فهرست کامل این گنجینه در دسترس پژوهشگران و علاقه‌مندان قرار گرفت.

به دلیل جان باختن تعدادی از شرق‌شناسان و ایران‌شناسان شوروی در زمان محاصره لنینگراد سابق، مینورسکی وصیت کرده بود اسناد و مدارک شخصی‌اش به انستیتو سنی خطی شرقی آکادمی علوم روسیه در این شهر (سنت پترزبورگ کنونی) سپرده شود که این کار توسط همسرش تاتيانا مینورسکایا به اتمام رسید و در حال حاضر بخشی از کتابخانه و این اسناد در آرشیو شرق‌شناسان این انستیتو نگهداری می‌شود. تنظیم و دسته‌بندی اسناد این آرشیو در سال ۱۹۷۴ شروع شد که با فراز و نشیب‌هایی تا سال ۱۹۹۵ ادامه یافت و از سال ۲۰۱۰ به بعد امکان مطالعه و پژوهش در آرشیو مینورسکی فراهم شد.

آرشیو مینورسکی در این انستیتو به شماره/فوند ۱۳۴ در ۶ بخش/آپیس موجود است که به صورت موضوعی تنظیم شده و کلیات آن از این قرار است:

بخش ۱: آثار علمی مینورسکی (۱۹۰۲-۱۹۶۳)، ۸۲۸ پرونده (از یک تا صدها برگ):

۱. تاریخ و تاریخ نگاری ایران و مناطق مجاور آن (۱۹۲۴-۱۹۶۳)
۲. تاریخ اسلام و فرق اسلامی در ایران (۱۹۱۰-۱۹۵۶)
۳. اقوام ایرانی (۱۹۰۲-۱۹۵۸)
۴. زبانشناسی، ادبیات و هنر ایران و کشورهای مسلمان (۱۹۳۱-۱۹۵۹)
۵. منبع شناسی شرق نزدیک و میانه (۱۹۳۱-۱۹۶۲)
۶. آثار اجتماعی سیاسی (۱۹۰۹-۱۹۶۳)
۷. آلات برای دایرة المعارف‌ها (۱۹۲۵-۱۹۵۲)
۸. ترجمه‌ها (۱۹۱۴-۱۹۶۱)
۹. جزئیات در (۱۹۲۱-۱۹۵۶)
۱۰. سخنرانی‌ها، ارائه مقاله در کنفرانس‌ها (۱۹۱۶-۱۹۶۲)
۱۱. اظهارنظرها، انجمن‌ها، کمیته‌ها، کمیسیون‌ها، کمیته‌های علمی (۱۹۱۳-۱۹۶۳)
۱۲. گزارش مأموریت و سفرهای رسمی (۱۹۰۲-۱۹۱۷)
۱۳. کپی اسناد تاریخی و نسخ خطی با زبان‌های شرقی

بخش ۲: اسناد شخصی، خانوادگی و شغلی (۱۸۸۷-۱۹۷۷)، ۵۶۹ پرونده (از یک تا صدها برگ):

اول - اسناد شخصی و خانوادگی (۱۸۲۳-۱۹۷۷)

۱. اسناد و مدارک شخصی (۱۸۸۷-۱۹۶۲)
۲. گواهی عضویت در انجمن‌ها و مجامع علمی (۱۹۱۵-۱۹۶۳)
۳. تبریک‌های سالروز تولد (۱۹۴۷-۱۹۵۵)
۴. دفاتر خاطرات و سفرنامه‌های مینورسکی (۱۹۰۲-۱۹۵۹)
۵. ارزیابی‌های دیگران از آثار مینورسکی (۱۹۱۱-۱۹۷۷)
۶. اسناد خانوادگی (۱۸۲۳-۱۹۶۶)

دوم - اسناد مربوط به فعالیت‌های شغلی (۱۸۴۸-۱۹۶۵)

۱. مأموریت در ایران (۱۹۰۲-۱۹۲۳)
۲. کمیسیون تعیین مرزهای ایران و عثمانی (۱۸۴۸-۱۹۱۵)
۳. اسناد مربوط به فعالیت‌های آموزشی (۱۹۲۴-۱۹۵۷)
۴. اطلاعیه‌ها و پوسترهای برنامه‌های علمی (۱۹۱۴-۱۹۵۶)

۵. اسناد و مکاتبات مربوط به انتشار مقالات (۱۹۱۵-۱۹۶۴)
 ۶. نشست‌ها، کنفرانس‌ها و کنگره‌های بین‌المللی (۱۹۰۲-۱۹۶۵)

بخش ۳: مکاتبات (۱۸۷۱-۱۹۶۶)، ۲۴۵۵ پرونده (از یک تاده‌ها نامه):

اول- نامه‌های ارسالی مینورسکی (۱۹۱۳-۱۹۶۵)

۱. به زبان روسی (۱۹۱۳-۱۹۶۵)

۲. زبان‌های اروپایی (۱۹۲۰-۱۹۶۵)

۳. به زبان‌های شرقی (۱۹۳۶-۱۹۴۶)

دوم- نامه‌ها مستقل (۱۹۱۴-۱۹۱۹، ۱۹۴۶-۱۹۶۲)

سوم- نامه‌های فرستاده شده به مینورسکی (۱۹۰۳-۱۹۶۶)

۱. به زبان روسی (۱۹۰۱-۱۹۶۵)

۲. به زبان‌های شرقی (۱۹۱۰-۱۹۶۶)

چهارم- نامه‌های مربوط به اسناد دیگر (۱۸۷۱-۱۹۶۱)

۱. به زبان روسی (۱۸۷۱، ۱۹۱۲-۱۹۴۷)

۲. به زبان‌های اروپایی (۱۹۰۳-۱۹۶۱)

۳. به زبان‌های شرقی (۱۹۱۴-۱۹۴۶)

پنجم- نوشته‌های روی هدایا (۱۹۲۰-۱۹۶۱)

بخش ۴: آثار علمی دیگران (۱۸۵۴-۱۹۶۴)، ۲۴۳ پرونده (از یک تاده‌ها مورد):

۱. آثار علمی: مقالات، سخنرانی، ارزیابی‌ها (۱۸۵۴-۱۹۶۴)

۲. آثار علمی افراد نامعلوم (۱۹۱۳-۱۹۶۳)

۳. گزارش‌ها، یادداشت‌ها و بخشنامه‌های رسمی (۱۹۱۰-۱۹۲۴)

۴. گزارش‌ها، یادداشت‌ها و نوشته‌های افراد نامعلوم (۱۹۱۲-۱۹۲۲)

بخش ۵: عکس‌ها (۱۸۸۸-۱۹۶۳)، ۱۱۰ پرونده (از یک تاده‌ها قطعه عکس):

۱. عکس‌های مینورسکی (۱۹۰۴-۱۹۶۴)

۲. عکس‌های افراد دیگر (۱۸۸۸-۱۹۶۳)

۳. قومیت‌ها، رسوم و آئین‌های مذهبی ایران (۱۹۰۶-۱۹۰۷، ۱۹۳۴)

۴. شهرها و اماکن جمعیتی ایران (۱۹۰۱-۱۹۳۴)

۵. هنرهای ایران (بیشتر قرون میانه)

بخش ۶- کلکسیون اسناد و بریده‌های نشریات (۱۸۲۹-۱۹۶۶)، ۱۴۳ پرونده (از یک تا صدها صفحه):

اول- اسناد (۱۸۲۹-۱۹۵۳)

۱. تاریخ ایران (۱۸۴۶-۱۹۲۱)

۲. تاریخ روسیه (۱۸۲۹-۱۹۲۱)

۳. بیاناتها و اطلاعاتها (۱۸۲۹-۱۹۲۱)

دوم- بریده‌های نشریات (۱۹۰۷-۱۹۶۶)

۱. وضعیت داخلی و بین‌المللی روسیه (۱۹۱۲-۱۹۶۶)

۲. وضعیت داخلی و بین‌المللی کشورهای مختلف (۱۹۰۷-۱۹۶۶)

سوم- روزنامه‌ها (۱۹۱۵-۱۹۶۶)

۱. به زبان روسی (۱۹۱۵-۱۹۶۶)

۲. روزنامه‌ها- به زبان‌های روسی (۱۹۱۸-۱۹۶۶)

۳. به زبان‌های شرقی (۱۹۱۸-۱۹۵۶)

یکی از مهمترین بخش‌های آرشیو مینورسکی که در دسترس هم جای داده شده‌اند، نامه‌های مینورسکی و مکاتبات با وی است. از نظر حجم محتوایی، این بخش یکی از نیمی از کل پرونده‌های آرشیو مینورسکی را دربر می‌گیرد. دامنه زمانی این نامه‌ها از سال ۱۹۰۳ تا ۱۹۶۶ است. در اینجا باید به اهتمام مینورسکی در نگهداری بسیار دقیق تک‌تک نامه‌های دریافتی اشاره کرد که با جدیت تمام آنها را دسته‌بندی و محافظت نموده و به احتمال زیاد در زمان حیاتش بار دیگر آنها را ساماندهی و به ترتیب نویسندگان، آنها را تفکیک نموده و با دست‌خط خود به زبان انگلیسی یا روسی نام فرستنده و در موارد معدودی خلاصه محتوای هر نامه را در حاشیه آن یادداشت کرده است. از این‌رو در صورت نداشتن نام فرستنده یا دشواری در تشخیص، می‌توان با مراجعه به دست‌خط مینورسکی نام فرستنده را پیدا کرد.

یکی دیگر از نکات بسیار جالب توجه، اقدام مینورسکی در تهیه کپی یا رونوشت از تعدادی از نامه‌های ارسالی خود است و با مراجعه به آنها می‌توان از محتوای نامه‌های او به دیگران باخبر شد که به نوعی مکمل نامه‌های ارسالی به او می‌باشند. البته بیشتر این پیش‌نویس‌ها مربوط به نامه‌های

انگلیسی (۳۱۳ پرونده) و سپس روسی (۷۸ پرونده) است و فقط ۲۲ پرونده به زبان‌های شرقی و کمتر از ۱۰ نامه به فارسی، در دسترس است.

محتوای نامه‌ها طیف متنوعی از احوال‌پرسی دوستانه، گفت‌وگو و پرسش و پاسخ‌های علمی، مکاتبات رسمی و کارت‌پستال‌های تبریکی را دربر می‌گیرند. از نظر تعداد زبانی نیز، به ترتیب می‌توان این نامه‌ها را در زبان‌های اروپایی (عمدتاً انگلیسی، سپس فرانسوی، آلمانی و ایتالیایی) ۱۲۵۶ پرونده (هر پرونده از یک تا صدها نامه)؛ روسی ۴۶۳ پرونده؛ زبان‌های شرقی ۲۳۸ پرونده دسته‌بندی کرد. متأسفانه در فرصت پیش‌آمده، امکان مطالعه و دسترسی به نامه‌های غیرفارسی میسر نشد. اما با گذری بسیار اجمالی به نامه‌های انگلیسی می‌توان این ادعا را مطرح کرد که محتوای آنها را جز آن ظرفیت پژوهشی بالایی برخوردار است که می‌تواند زمینه چندین پژوهش آکادمیک برجسته باشد.

به عنوان نمونه پس از انتشار ترجمه انگلیسی حدودالعالم که رویداد علمی مهمی در آن سال‌ها محسوب می‌شد، بسیاری از شرق‌شناسان دنیا ضمن ارسال نامه و تبریک انتشار آن، به اظهارنظر درباره اطلاعات محتوایی آن پرداخته و در موارد متعددی پیشنهادات یا انتقاداتی را مطرح نموده‌اند. در بین نامه‌های انگلیسی حدود ۱۰۰ نامه محصو به حدودالعالم شناسایی کرده‌ام که با بررسی آنها، می‌توان به بازبینی و تصحیح مجدد حدودالعالم بیدوار بود، موضوعی که دغدغه خود مینورسکی هم بود و همسرش بعد از درگذشت وی بار بار این اقدام را پیگیری کند. برای حصول اطمینان، باید چاپ باسورث در ۱۹۷۰ از حدودالعالم را بررسی نمود تا معلوم شود چه میزان از اطلاعات این نامه‌ها استفاده کرده است؟

از این رو بسی خرسندم که پس از انتشار فهرست تفصیلی گنجینه پژوهشی ولادیمیر مینورسکی توسط انتشارات کتابخانه مجلس و ره‌آورد مینورسکی توسط نشر هرمس، در تمام موم همه نامه‌های فارسی موجود در این گنجینه به تعداد ۵۲۴ طغری، منتشر می‌شود و در دسترس شرشن کران داخلی و خارجی قرار می‌گیرد.

از مجموعه ۵۲۷ نامه حاضر، بیشترین تعداد (۱۲۷ نامه) به علامه محمد قزوینی تعلق دارد و سیدحسن تقی‌زاده و دیگران در جایگاه‌های بعدی هستند. سیدحسن تقی‌زاده: ۶۹ نامه؛ عباس اقبال آشتیانی: ۲۵ نامه؛ سید فخرالدین شادمان: ۲۲ نامه؛ ایرج افشار: ۲۰ نامه؛ احسان یارشاطر: ۲۰ نامه؛ علی‌اصغر حکمت: ۱۷ نامه؛ فرنگیس نمازی (شادمان): ۱۷ نامه؛ رشید یاسمی: ۱۳ نامه؛ مجتبی مینوی: ۱۱ نامه؛ ذبیح‌الله صفا: ۱۰ نامه؛ غلامحسین مصاحب: ۷ نامه؛ فریدون آدمیت: ۶ نامه و ...